SZALAI ANIKÓ*

Milyen magasra tehető egy villanyóra?

A 2000/43/EK sz. faji diszkrimináció elleni irányelvvel kapcsolatos kisebbségi és roma ügyekről

Az Európai Unió közel húsz évvel ezelőtt fogadta el a faji diszkrimináció elleni irányelvet, amelynek szinte minden rendelkezését értelmezni kellett már vagy európai uniós, vagy nemzeti szinten. Jelen tanulmány célja átfogó képet nyújtani az irányelv joggyakorlat fényében történő értelmezéséről, különös tekintettel a roma kisebbséggel kapcsolatos ügyekre.[1] Részletes vizsgálat tárgya a közvetett és közvetlen diszkrimináció elhatárolása, a panaszos személyes érintettsége és a bizonyítási teher megfordulása a joggyakorlat tükrében.

I. A 2000/43/EK sz. faji diszkrimináció elleni irányelvről

A személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló, 2000. június 29-i 2000/43/EK tanácsi irányelv[2] átfogóan foglalkozik a faji vagy etnikai alapú megkülönböztetés mindenféle formájával. Nem határozza meg a faji vagy etnikai származás fogalmát, és a preambulumban hangsúlyozza, hogy az Európai Unió elutasít minden olyan teóriát, amely a különböző emberi fajok létezését hangsúlyozza.[3]

Az irányelv egyaránt vonatkozik a köz- és a magánszférára, a bevezető rendelkezések szerint elsősorban természetes személyeket érint, de a tagállamok a jogi személyek számára is kötelesek védelmet nyújtani, ha azok a tagjaik származása miatt hátrányos megkülönböztetésben részesülnek.[4] Az irányelv a hatályról szóló 3. cikkében meghatá-

---

* egyetemi adjunktus, PhD, Szegedi Tudományegyetem ÁJTK

1 A roma kisebbség nemzetközi és európai jogon alapuló védelméről lásd bővebben: SZALAI ANIKÓ: *Protection of the Roma Minority under International and European Law*. Eleven Publishing, Hága, 2015.

2 A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, Hivatalos Lap L 180, 19/07/2000, 22–26. pp.

3 Uo. preambulum 6. pontja.

4 Uo. preambulum 16. pontja.

rozza azokat a területeket, így a foglalkoztatás, az oktatás, a szociális ellátások és az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, amelyre a rendelkezései vonatkoznak.

A jogszabály az olyan anyagi jogi rendelkezések mellett mint a közvetlen és közvetett megkülönböztetés fogalmának pontos meghatározása, eljárási kérdésekre is kitér, így például a jogorvoslatokra, a bizonyítási teherre, a szankciókra és a végrehajtó szervekre.[5] Mindazonáltal a gyakorlatban számos alkalmazási és értelmezési probléma vetődött fel, amelyeket nemzeti, vagy akár uniós szinten próbáltak rendezni. Jelen tanulmány a továbbiakban részletesen bemutatja, hogy a rendelkezések értelme hogyan tisztult a joggyakorlattal.

II. Az első faji diszkriminációs ügyek az Európai Unió Bírósága előtt

1. Firma Feryn – közvetlen hátrányos megkülönböztetés konkrét panaszos hiányában?

Az Európai Unió Bíróságának első jelentős faji diszkriminációs ügye a *Firma Feryn* volt.[6] Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet egy belga bíróság terjesztette elő, a *Feryn* cég elleni alapeljárás egyes uniós jogalkalmazási kérdéseinek tisztázása végett. Az alapeljárásban a felperes a *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding* (Központ az esélyegyenlőségért és rasszizmus elleni fellépésért) azért perelte a *Firma Feryn NV* társaságot (a továbbiakban: *Feryn*), mert a társaság egyik igazgatója nyilvánosan kijelentette, hogy nem kíván úgynevezett „allochton" személyeket foglalkoztatni. A cég garázsajtók, lengőajtók, ajtószárnyak beszerelésére specializálódott, amely munkához munkavállalókat kerestek. A munka elvégzéséhez a vásárlóknak be kell engedni a beszerelő munkást az otthonukba, amelyre azonban a cég vezetése szerint a vásárlók nem hajlandóak bevándorló személyek esetében, így a cégvezető kijelentette, hogy ilyen származású személyeket nem vesznek fel. A felperes belga Központ tényleges, beazonosítható panasz nélkül is jogi eljárást kezdeményezhet a feltételezett hátrányos megkülönböztetés esetén, így a nemzeti bírósághoz fordult azzal, hogy a Feryn cég hátrányosan megkülönböztető munkaerő-felvételi politikát folytat.

Tekintettel az irányelv céljára, az EU Bírósága megállapította, hogy a ténylegesen jogsérelmet szenvedő panaszos hiánya nem akadálya az eljárásnak és annak, hogy megállapítsák a közvetlen hátrányos megkülönböztetést.[7] A faji megkülönböztetés elleni hatékony védelmet valósította meg a Bíróság azáltal, hogy közvetlenül diszkriminatívnak minősítette azt a gyakorlatot, amikor egy munkaadó nyilvánosan kijelenti, hogy bizonyos etnikumú személyeket nem hajlandó alkalmazni. A Bíróság hangsúlyozta, hogy azonosítható sértett személy hiányában is megállapítható a közvetlen hátrányos megkülönböztetés fennállása, tehát nem feltétele, hogy valaki azt állítsa, hogy ilyen diszkrimináció áldozata lett. Ennek az az oka, hogy ha egy munkáltató nyilvánosan hangoztatja, hogy nem fog al-

---

[5] Uo. pl: 2, 7-8, 13, 15. cikkek.

[6] *C-54/07, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding kontra Firma Feryn NV.*, [2008] EBHT I-05187. (továbbiakban: *Feryn*-ügy).

[7] Uo. 21–24. szakaszok.

kalmazni bizonyos faji vagy etnikai származású személyeket, akkor ez nyilvánvalóan alkalmas arra, hogy komolyan visszatartson személyeket az adott munkára való jelentkezéstől. Ezzel pedig megvalósítja a munkaerőpiachoz való hozzáférés akadályozását.[8]

Az ítélet másik fontos, a nemzeti jogalkalmazást közvetlenül befolyásoló megállapítása pedig ahhoz kapcsolódik, hogy a 2000/43/EK tanácsi irányelv 8. cikkében foglalt bizonyítási teher kin nyugszik. A hátrányos megkülönböztetés feltételezett elkövetőjét terheli az ellenbizonyíték biztosításának kötelezettsége, ha megállapítást nyert tényeken nyugszik a hátrányos megkülönböztetés alapos gyanúja. Ennek megfelelően, ha a bíróság előtt a tények tisztázottak és valósak, akkor az alperesnek kell bizonyítania, hogy nem követett el, illetve a magatartása nem értékelhető hátrányos megkülönböztetésként.[9] A hátrányos megkülönböztetés gyanúját megalapozó ténynek tekinthető a munkaadó nyilvánosan tett kijelentése. Tehát leginkább azzal tudja bizonyítani a hátrányos megkülönböztetés hiányát, ha igazolni tudja, hogy a tényleges munkaerő-felvételi gyakorlata nincs összhangban a nyilvánosan tett kijelentéseivel.[10]

2. Runevič-Vardyn - a személynevek állami anyakönyvezése és hivatalos írásmódja mint szolgáltatás?

A *Runevič-Vardyn* ügyben az irányelv 3. cikk, 1(h) szakaszában foglalt szolgáltatás fogalmát értelmezte az Európai Unió Bírósága. A rendelkezés alapján a hátrányos megkülönböztetés tilos „a nyilvánosság rendelkezésére álló árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint ezen áruk szállítása és e szolgáltatások nyújtása, beleértve a lakással kapcsolatos áruk és szolgáltatások területén”.[11]

Az ügy középpontjában azok a litván jogszabályi rendelkezések álltak, amelyek előírták, hogy a természetes személyek vezeték- és keresztneve az anyakönyvi okmányaikban csak a litván nyelv betűivel, annak nyelvhelyességi szabályainak megfelelően írhatóak.

A panaszosok a Litvániában élő lengyel kisebbség tagjai, akik a nevük írásmódját a lengyel helyesírás szabályainak megfelelő módon szerették volna használni. Az alapeljárás egyik felperesének születési anyakönyvi kivonatát 1977-ben állították ki, akkor, amikor Litvánia még a Szovjetunió része volt. Ennek megfelelően az egész anyakönyvet és benne a nevet cirill betűkkel írták. A felperes ugyan később kapott latin betűkkel írt anyakönyvet, azonban a nevének írásmódja a litván nyelvi szabályoknak megfelelő volt és nem lengyelnek, amely kisebbséghez tartozott.[12]

A Bíróság kijelentette, hogy az irányelv hatályát nem lehet megszorító módon meghatározni, mivel az az EU Alapjogi Chartájának 21. cikkében elismert és az uniós jog általános elveinek egyikét képező egyenlőség elvének a kifejeződése az érintett területen. Mindezek ellenére arra a következtetésre jutott, hogy a nevek anyakönyvi okmányokban történő írásmódja nem tartozik a 2000/43/EK irányelv hatálya alá. A Bíróság a

---

[8] Uo. 25. szakasz.
[9] Uo. 30. szakasz.
[10] Uo. 31–33. szakasz.
[11] *C-391/09, Malgožata Runevič-Vardyn és Łukasz Paweł Wardyn kontra Vilniaus miesto savivaldybės administracija és társai*, [2011] EBHT I- 3787, 6. szakasz.
[12] Uo. 18. szakasz.

főtanácsnok indítványával egyetértésben megállapította, hogy a nevek anyakönyvekben való írásmódjáról szóló nemzeti szabályozás nem tekinthető az irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatásnak.[13]

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet benyújtó litván bíróság arra is rákérdezett, hogy az EUMSZ 18. és 21. cikkei (előbbi tiltja az állampolgárság alapján történő hátrányos megkülönböztetést, utóbbi pedig az uniós polgárok szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát biztosítja) kizárják-e, hogy a kompetens nemzeti hatóságok visszautasítsák egy természetes személy neve írásmódjának megváltoztatását az anyakönyvi nyilvántartásban. A felperesek ugyanis azt állították, hogy amikor az Európai Unió területén gyakorolják a szabad mozgáshoz való jogukat, akkor kellemetlenséget okoz számukra az a tény, hogy az útiokmányaikban a feleség neve jelentősen eltér a férj és a közös gyermekük nevétől, mivel nem a lengyel, hanem a litván írásmód szerint jelenik meg. A Bíróság úgy találta, hogy a házastársak nevének eltérő írásmódja valóban okozhat kellemetlenséget számukra, azonban ez nem elegendő ahhoz, hogy kimondja az érintett cikkek sérelmét. „A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint azonban ahhoz, hogy az alapeljárás felperesei közös családi neve módosításának a szóban forgó nemzeti szabályozás alapján történő megtagadása az EUMSZ 21. cikkben elismert szabadságok korlátozásának minősüljön, ahhoz adminisztratív, szakmai vagy magánjellegű „jelentős hátrány" okozására alkalmasnak kell lennie".[14] Így az alapügyet vizsgáló nemzeti bíróságnak például azt kell megvizsgálni, hogy a házastársak nevének eltérő írása miatt fennáll-e a konkrét veszélye annak, hogy a hatóságok emiatt megkérdőjelezik az okmányaikban szereplő adataik hitelességét vagy valamely családtag személyazonosságát és a köztük lévő kapcsolat jellegét. Ebben az esetben ugyanis megvalósul az EUMSZ 21. cikkének sérelme.[15] Ha a nemzeti bíróság megállapítja, hogy az alapeljárásban szereplő házaspár számára jelentős hátránnyal jár a közös családi nevük módosításának megtagadása, akkor a bíróságnak el kell döntenie, hogy e megtagadás tiszteletben tartja-e a szóban forgó érdekek közötti megfelelő egyensúlyt, nevezetesen egyrészt az alapeljárás felpereseinek a magánélet és a családi élet tiszteletben tartásához való jogát, másrészt a hivatalos nemzeti nyelvnek és a hagyományoknak az érintett tagállam általi jogszerű védelmét."[16]

Ennek az ügynek kisebbségvédelmi vonatkozásai is vannak, ugyanis a Bíróság az ítéletben kifejtette, hogy „valamely személy családi neve és utóneve az identitásának és a magánéletének az alkotóeleme", amelyet véd az Európai Unió Alapjogi Chartája és az Emberi Jogok Európai Egyezménye is.[17] Továbbá a Bíróság utalt arra, hogy az Alapjogi Charta 22. cikkének értelmében az Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét. Mindazonáltal ugyanitt említi a Bíróság azt is, hogy az Unió az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésével összhangban, tiszteletben tartja a tagállamai nemzeti identitását, amelynek részét képezi az állam hivatalos nyelvének védelme is.[18] Noha a Bíróság beazonosította ezeket, az ügy szempontjából releváns ember jogi rendelkezéseket, mégis elmulasztotta, hogy azokból az ügyre nézve releváns következtetést vonjon le. Továbbá

[13] Uo. 43–48. szakaszok.
[14] Uo. 76. szakasz.
[15] Uo. 76, 78. szakaszok.
[16] Uo. 91. szakasz.
[17] Uo. 66. szakasz.
[18] Uo. 86. szakasz.

a Bíróság egyetlen nemzetközi dokumentumot sem vizsgált meg ahhoz, hogy finomítani tudja a véleményét, így azt sem vette figyelembe, hogy Litvánia két olyan nemzetközi egyezménynek is a részese, amelyekben kifejezetten vállalta a kisebbségi nevek tiszteletben tartását. A nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény[19] 11. cikke szerint „A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azon jogát, hogy család- és utónevét kisebbségi nyelvén használhassa". Az 1994-ben kötött, baráti kapcsolatról és jószomszédi együttműködésről szóló kétoldalú megállapodás Litvánia és Lengyelország között szintén előírja ezt a kötelezettséget.[20]

Ráadásul itt érdemes azt is megjegyezni, hogy az Európai Unió Bírósága nem az első olyan nemzetközi fórum, amelynek a kisebbséghez tartozó személyek nevének használatával kellett foglalkoznia.[21] A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya keretében felállított Emberi Jogi Bizottság a *Bulgakov v. Ukraine*[22] és *Raihman v. Latvia*[23] ügyekben kimondta, hogy a családi név írásmódjának egyoldalú és kényszerített megváltoztatása súlyos beavatkozást jelent a személy magánélethez való jogába. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata közelebb áll az Európai Unió Bíróságának jogértelmezéséhez. Noha az EJEB elismerte, hogy egy természetes személy vezeték- és/vagy keresztnevével kapcsolatos vita az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének hatálya alá tartozik, mégis a konkrét ügyekben tipikusan tág mérlegelési jogkört hagyott az államoknak és egyszer sem állapította meg a magánélethez való jog sérelmét. Ezek az ügyek olyan kérdéseket érintettek, mint a külföldi személyek nevének betűzési írásmódja,[24] a házasságkötés miatti kötelező névváltoztatás,[25] vagy a kisebbségi nyelv írásmódjának megfelelő névhasználata.[26] Az EJEB általánosságban megállapította, hogy a személynevek írásmódja, betűzése nem különíthető el az állam nyelvhasználattal kapcsolatos politikájától és az egyezmény alapján nem léteznek önálló nyelvi jogok. A tagállamok nyelvhasználati szabályozásának vizsgálata kapcsán pedig azt találta, hogy az Európa Tanács tagállamainak olyan sokszínű és egymástól különböző a gyakorlata, hogy „különösen nehéz, ha nem lehetetlen, egy közös nevezőt találni".[27]

---

[19] 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről.

[20] Treaty on friendly relations and good-neighbourly cooperation between Lithuania and Poland, signed at Vilnius on 26 September 1994. UNTS No. 31485.

[21] Lásd SATKAUSKAS, RYTIS: *Use of Diacritics: Towards a New Standard of Minority Protection?* Lithuanian Foreign Policy Review, 2008. No. 21. 112–135. pp.; WALKOWIAK, JUSTYNA: *Minority Language Policy Regarding Personal Names – An Overview.* Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics (ESUKA-JEFUL), 2011/2. No. 1. 367–382. pp.

[22] *Bulgakov v. Ukraine,* Communication No. 1803/2008, Report of the HRC, Vol. II (Part One), 2012–2013. UN Doc. No. A/68/40. 187–193. pp.

[23] *Raihman v. Latvia*, Communication No. 1621/2007, Report of the HRC, Vol. II (Part One), 2010-2011, UN Doc. No. A/66/40. 352–361. pp.

[24] *Bulgakov v. Ukraine*, ECtHR, App. No. 59894/00, Judgement of 11 September 2007.

[25] *Mentzen alias Mencena v. Latvia*, ECtHR, App. No. 71074/01, Decision on Admissibility of 7 December 2004.; *Kuharec alias Kuhareca v. Latvia*, ECtHR, App. No. 71557/01, Decision on Admissibility of 7 December 2004.

[26] *Kemal Taşkın and Others v. Turkey*, ECtHR, App. No. 30206/04, Judgement of 2 February 2010.

[27] *Bulgakov v. Ukraine*, ECtHR, App. No. 59894/00, Judgement of 11 September 2007, para. 43.

3. Meister-ügy – az információhoz való hozzáférés és a bizonyítási teher megfordulása

A *Meister*-ügyben a Bíróságnak újra a bizonyítási teher megfodulásával kapcsolatos irányelvi szabályokat, nevezetesen a 2000/43/EK sz. irányelv 8. cikk (1) és 2000/78/EK sz. irányelv 10. cikk (1) bekezdésében foglaltakat, kellett értelmeznie.[28] *Galina Meister* orosz állampolgár, az ügy idején 45 éves nő, akinek egy állásra jelentkezését kétszer is elutasították indoklás nélkül. Azt állította a bíróságon, hogy az álláshirdetésben szereplő összes feltételnek megfelel és a neme, az életkora és a származása miatti megkülönböztetés áldozata lett. Kérte, hogy az érintett munkaadó ossza meg az állásra pályázókra vonatkozó dokumentumokat, annak érdekében, hogy bizonyítani tudja, hogy ő jobban megfelelne az állásra, mint az arra felvett személy. Az EU Bírósága elutasította a kérelmet, véleménye szerint a fent nevezett cikkek szövegéből nem lehet kiovasni ilyen információhoz való hozzáférési jogot. Mindazonáltal a Bíróság azt is kimondta, hogy ha a munkaadó megtagadja az ilyen információhoz való hozzáférést, akkor ezt a tényt a nemzeti bíróság figyelembe veheti, amikor azt vizsgálja, hogy történt-e az ügyben hátrányos megkülönböztetés: „amennyiben az alperes teljes mértékben megtagadja a felvilágosítás adását, e tényt figyelembe lehet venni a közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetés fennállására következtetni engedő tények megállapításakor."[29]

III. A faji diszkriminációs irányelv és a roma kisebbség

1. A Belov-ügy – a villanyórák ügye, főpróba

A romák, egy különösen méretes és sérülékeny etnikai csoportként, egyértelműen az irányelv hatálya alá tartoznak. Az EU Bírósága ezidáig egyetlen roma-specifikus ügyben hozott csak ítéletet,[30] de több esetet is elé vittek már – sikertelenül. A *Belov-ügy* volt az első, romákkal szembeni bánásmóddal kapcsolatos ügy az EU Bírósága előtt.[31] A joghatóság hiányának megállapítása ellenére érdemes megvizsgálni az ítéletet és a főtanácsnok indítványát. A Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatóság utalta az ügyet a Bíróság elé 2011-ben. Az ügy középpontjában az állt, hogy egy bolgár város, Montana, egyik, többségében romák által lakott negyedében a villamos áram mérőóráit hét méteres póznák tetejére telepítette az áramszolgáltató cég, és hogy vajon ez megvalósít-e etnikai alapú megkülönböztetést. A kérelem alapjaként az a tény szolgált, hogy a város más részeiben a villanyórák legfeljebb 1,7 méteres magasságban voltak elhelyezve, annak érdekében, hogy a fogyasztók maguk is képesek legyenek annak az állását rendszeresen

[28] *C-415/10, Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH.*, [2012] ECLI:EU:C:2012:217.
[29] Uo. 47. szakasz.
[30] *C-83/14, CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD kontra Komisa za zashtita ot diskiminatsia*, [2015] ECLI:EU:C:2015:480. (továbbiakban: *CHEZ Bulgaria*-ügy).
[31] *C-394/11, Valeri Hariev Belov kontra CHEZ Elektro Balgaria AD és társai*, [2013] ECLI:EU:C:2013:48. (továbbiakban: *Belov*-ügy).

ellenőrizni. A bolgár hatóság azt szerette volna a Bíróságtól megtudni, hogy a villanyórák telepítése olyan szolgáltatásnak minősül-e, amely a 2000/43/EK irányelv hatálya alá tartozik. Továbbá, hogy szükséges-e a közvetlen vagy közvetett megkülönböztetés cselekménye ahhoz, hogy a jogszabály által kifejezetten biztosított jogok vagy érdekek sérüljenek, vagy elegendő hozzá az is, ha a megkülönböztető magatartás eredményeként egyének hátrányt szenvednek. A Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatóság azt is kérte, hogy a Bíróság adjon iránymutatást a közvetlen megkülönböztetés egyes aspektusaival kapcsolatosan és olyan körülményekről, amelyek eredményeként a bizonyítási teher átszáll a másik félre. Az EU Bírósága, a főtanácsnokkal ellentétben, úgy ítélte meg, hogy a bolgár hatóság nem jogosult tőle előzetes döntést kérni, mivel nem tekinthető az EUMSZ 267. cikkében meghatározott tagállami bíróságnak vagy törvényszéknek. Ebben az összefüggésben az nem elegendő, hogy a Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatóság egy uniós jogi kötelezettség, tudniillik a faji megkülönböztetésre vonatkozó irányelv alapján létrehozott intézmény. Ennek a hatóságnak a döntése közigazgatási jellegű, amely ellen a tagállami bírósághoz lehet fordulni, tehát az előzetes döntéshozatal iránti kérelemre vonatkozó mechanizmus lehetősége és hatékonysága biztosított.[32]

Az EUB tehát nem ment bele érdemi kérdések vizsgálatába, de *Kokott* Főtanácsnok az indítványában igen.[33] *Kokott* az ügyet különösen érzékenynek ítélte, mivel romákkal szembeni állítólagos megkülönböztetéssel kapcsolatos, és közismert, hogy ez a népcsoport marginalizált és gyakran a diszkrimináció elszenvedője.[34] Tekintettel arra, hogy *Kokott* a jogatóság megléte mellett érvelt, így a bolgár hatóság által feltett érdemi kérdések elemzésébe is belement. *Kokott* főtanácsnok úgy vélte, hogy a faji megkülönböztetéssel kapcsolatos irányelv hatékonysága és az egyenlő bánásmód követelménye a gyakorlatban veszélybe kerülne, ha a védelem csak az irányelv által szó szerint említett területekre terjedne ki. Így tehát elfogadhatatlan az az érvelés, hogy az áramszolgáltató cég esetében a szolgáltatás csak magát a villamos energia szolgáltatását jelenti, amelyet nyújt is mindenkinek, de a villanyóra, illetve az ahhoz való hozzáférés maga már nem tartozik a szolgáltatás körébe.[35]

Az indítvány szerint egy vitatott intézkedés nem valósíthat meg egyszerre közvetlen és közvetett megkülönböztetést is, így a tagállami bíróságnak magának kell megítélnie, hogy a megkülönböztetés melyik formája valósult meg. *Kokott* arra a következtetésre jutott, hogy az ügyben nem valósult meg közvetlen megkülönböztetés, tekintettel arra, hogy minden, az adott városrészben élőt érintett a gyakorlat, az etnikai származástól függetlenül. Azonban a főtanácsnok szerint az eset közvetett megkülönböztetés, mivel az intézkedés túlnyomó részben egy etnikai csoporthoz tartozó személyeket érintett.[36] „A 2000/43 irányelv megfogalmazása a hátrányos megkülönböztetés egyik formájánál sem támasztja feltételként a jogszabályban rögzített jogok vagy érdekek megsértését. Kizárólag az számít, hogy kevésbé kedvező bánásmód vagy hátrányban részesítés tör-

[32] Uo. 52. szakasz.
[33] Julianne Kokott főtanácsnok indítványa, ismertetve 2012. szeptember 20-án a *Belov*-ügyben, ECLI:EU:C:2012:585.
[34] Uo. 3. szakasz.
[35] Uo. 57–64. szakaszok.
[36] Uo. 52. 97–99. szakaszok.

tént, függetlenül attól, hogy milyen vonatkozásban, hogy ezáltal jogokat vagy érdekeket sértettek-e, és ha igen, melyeket."[37]

Következésképpen, ha a tagállami jogszabály az ilyen jogok vagy érdekek megsértését a hátrányos megkülönböztetés fennállásának feltételeként tűzi, akkor ellentétes az uniós joggal, mert ezáltal az érintett személyek számára kevésbé lesz kedvező és elmarad az uniós jogi minimumkövetelményektől.[38] *Kokott* hangsúlyozta, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma az uniós jog általános alapelve, amelyet elsődlegesen az Alapjogi Karta 21. cikke deklarál és a faji megkülönböztetés elleni 2000/43/EK sz. irányelvben egyszerűen csak „konkrét alakot ölt".[39] Ennek megfelelően tehát a nemzeti hatóságnak figyelembe kell vennie a legmagasabb szintű releváns jogszabályt, még a magánszemélyek közötti jogviszonyban is, és hozhat az adott irányelvet (nem megfelelően) implementáló tagállami jogszabállyal ellentétes döntést.

A bolgár hatóság arra is kíváncsi volt, hogy a bizonyítási teher milyen esetekben fordul meg, a bizonyított tényeknek mennyiben kell lehetővé tenniük a hátrányos megkülönböztetés fennállására történő következtetést, illetve hogy elegendő-e a hátrányos megkülönböztetés fennállásának puszta vélelmezése. Elegendő-e a feltételezés vagy vélelem, vagy a bírónak egy magasabb szintű bizonyosságot kell elérnie, ami már felülmúlja a puszta vélelmet és inkább a hátrányos megkülönböztetés teljes bizonyítását jelenti? A főtanácsnok véleménye szerint az irányelv legtöbb nyelvi változatában egyértelmű a szóhasználat, az irányelv pusztán a vélelem szintjét követeli meg, így kimondható, hogy a bolgár fordításba hiba csúszott, amely előírja a tényekből való következtetés szükségességét. Hátrányos megkülönböztetés fennállására vonatkozó „következtetés" csak nagyfokú bizonyosság esetén vonható le. A bizonyítási teher megfordítása a potenciális sértett védelmét szolgálja. Ha a kérelmező személy valószínűsíti a hátrányos megkülönböztetés fennállását, akkor megfordul a bizonyítási teher.[40] A főtanácsnok kiemelte, hogy véleménye szerint a bizonyítási teher ilyen megfordulása nem jelenti a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét, mivel a jogszabály nem szüntette meg az állítólagos sértett bizonyítási terhét, csak módosította azt. Az irányelv igazságos egyensúlyt próbál teremteni a hátrányos megkülönböztetés vélelmezett sértettje és az eljárásjogi ellenfele helyzete és érdekei között.[41]

2. A CHEZ Bulgaria-ügy – a villanyórák ügye, a díszelőadás

A villanyórákkal kapcsolatos bolgár ügy, igaz más peres felekkel, ezután a megfelelő tagállami bírósági utat bejárva, 2015-ben újra az EU Bírósága elé került előzetes döntéshozatalra, amely így már megállapította a joghatóságát.[42] A *CHEZ Bulgaria* ügyben

[37] Uo. 71. szakasz.
[38] Uo. 76. szakasz.
[39] Uo. 80. szakasz.
[40] Uo. 87–91. szakaszok.
[41] Uo. 92. szakaszok.
[42] *CHEZ Bulgaria*-ügy.

Kokott főtanácsnok indítványa szinte pontosan ugyanaz, mint amit a *Belov*-ügyben megismertünk.[43]

A *CHEZ Bulgaria* ügyben az alapeljárás kérelmezője *A. Nikolova*, akinek Dupnitsa város egy többségében romák által lakott városrészben van élelmiszerüzlete. *Nikolova* panaszt nyújtott be a Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatósághoz, hogy a városrészben a villanyórák közel hét méteres magasságban történő elhelyezése miatt közvetlen hátrányos megkülönböztetés elszenvedője és nem tudja megtekinteni rendszeresen a fogyasztását, ily módon ellenőrizni az általa túl magasnak ítélt összegű számlák helyességét. Az áramszolgáltató cég védekezésében, többek között, előadta, hogy „köztudomású tény", hogy a fogyasztásmérők megrongálása és az áramlopások gyakoribbak a romák által lakott településrészeken, azonban ezt az állítását szakértői bizonyítékokkal vagy más módon nem támasztotta alá.

A nemzeti szinten többször is megismételt bírósági eljárások során az ügyben végül az éppen illetékes bolgár bíróság előzetes döntéshozatali kérelmet terjesztett elő, amelyben tíz bonyolult kérdésben gyakorlatilag a teljes irányelv magyarázatát kérte az EU Bíróságától.[44]

Az EU Bírósága megállapította, hogy a villamosenergiafogyasztás-mérőnek – amely az áramszolgáltatáshoz elválaszthatatlanul kapcsolódó tartozék – a végső fogyasztónál való elhelyezése a 2000/43/EK sz. irányelv hatálya alá tartozik, és arra az irányelvben biztosított egyenlő bánásmód elve tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettség vonatkozik.[45] A Bíróság tisztázta, hogy az irányelv nem csak azokat a személyeket védi, akik bizonyos etnikai származással rendelkeznek, így tehát az alapeljárásban nem lényeges kérdés az, hogy a kérelmező személy, *Nikolova*, nem roma származású. A lényeg az, hogy ő is kevésbé kedvező bánásmódban részesül, ahogyan a városrészben lakó többi személy is, a város más részeiben lakókkal szemben.[46] Az irányelv tehát „azon személyek javát is szolgálja, akik jóllehet maguk nem tartoznak az érintett fajhoz vagy etnikumhoz, mégis kevésbé kedvező bánásmódban részesülnek, illetve különös hátrányt szenvednek el ezen okok egyike miatt".[47] A Bíróság egyetértett *Kokott* főtanácsnok véleményével a bizonyítási teherrel kapcsolatosan is, és kifejtette, hogy a kérelmezőnek kell a bíróság elé tárnia azokat a tényeket, amelyekből vélelmezhető, hogy közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetés történt, és azt követően az alperesnek kell azt bizonyítania, hogy az egyenlő bánásmód elve nem sérült.[48]

A bíróság hangsúlyozta, hogy „a közvetlen hátrányos megkülönböztetéstől eltérően a közvetett hátrányos megkülönböztetés következhet olyan intézkedésből, amelyet jóllehet semlegesen, tehát más, nem a védett tulajdonsághoz kapcsolódó feltételekre utalással fogalmaztak meg, eredményét tekintve különösen olyan személyeket érint hátrányosan, akik rendelkeznek ezzel a tulajdonsággal".[49] A Bíróság a korábbi ítélkezési gyakorlatára hivatkozással kiemelte, hogy a látszólag semleges rendelkezés, feltétel

[43] Lásd *Julianne Kokott* főtanácsnok indítványa, ismertetve 2015. március 12-én a *CHEZ Bulgaria*-ügyben, ECLI:EU:C:2015:170.
[44] *CHEZ Bulgaria*-ügy, 37. szakasz.
[45] Uo. 43. szakasz.
[46] Uo. 50. szakasz.
[47] Uo. 56. szakasz.
[48] Uo. 77–79. szakaszok.
[49] Uo. 94. szakasz.

vagy gyakorlat akkor eredményez különös hátrányt, ha „különösen valamely adott faji vagy etnikai származású személyek azok, akik hátrányba kerülnek a szóban forgó rendelkezés, feltétel vagy gyakorlat miatt".[50] Kivételt jelent a tilalom alól, ha a rendelkezés, a feltétel vagy a gyakorlat jogszerű céllal nem bír és objektív módon nem igazolható, továbbá e cél megvalósításának eszközei megfelelőek és szükségesek.[51] A bíróság kiemelte, hogy az ilyen kivételt szűken, szigorúan kell értelmezni, mivel a faji vagy etnikai származáson alapuló eltérő bánásmód csak kivételesen lehet megengedett.[52] Az ügy konkrét körülményei kapcsán a Bíróság kiemelte, hogy a csalás és áramlopás elleni küzdelem az uniós jog által elismert, jogszerű cél, azonban az áramszolgáltató cég nem állíthatja csupán azt, hogy köztudomású tény, hogy a negyedben lakó személyek rendszeresen áramot lopnak, azt bizonyítania is kell objektív módon. Az EU Bírósága számára ismert tényállásból arra következtetett, hogy a villanyórák szokásosnál jóval magasabbra helyezése hatékony megoldás a jogszerű cél érdekében, azonban felülvizsgálandó, hogy ugyanezt a végeredményt el lehet-e érni másként, enyhébb intézkedések útján.[53]

IV. A faji diszkriminációs irányelvvel kapcsolatos nemzeti ügyek – válogatás a roma kisebbségre tekintettel

A 2000/43/EK sz. irányelv tagállami jogba átültetése számos államban eredményezett a nemzeti bíróságok előtti ügyeket. Ezek az esetek azt mutatják, hogy noha a tagállami bíróság nem kért előzetes döntést az EU Bíróságától, mégis azok rendszeresen alkalmazzák a 2000/43/Ek sz. irányelv tagállami átültető jogszabályának rendelkezéseit. Ezek közül néhány olyat választottam ki, amelyek akár azért érdekesek, mert romákkal kapcsolatos vagy, mert hasznos következtetéseket tartalmaznak a roma ügyekre nézve is.

Noha az irányelv nem tartalmaz rendelkezést a stratégiai perlésre vagy szituációs tesztelésre vonatkozóan, az EU Bíróság esetjogából kikövetkeztethető, hogy azt a hátrányos megkülönböztetés bizonyítékaként elfogadja. Ezt a leginkább a svéd *Escape Bar* ügye tanusítja, ahol egy fiatal férfiakból álló csoport tesztelte, hogy bizonyos kiválasztott svéd vendéglátóipari egységek hátrányos megkülönböztetésben részesítik-e a nem svéd származású személyeket. Egyik este, mielőtt a bejárathoz értek volna, a férfiak több kisebb csoportra oszlottak. Az egyik csoportban csak jellegzetes északi vonásokkal, világos bőrrel és hajszínnel rendelkező személyek kerültek, míg a másikba azok, akiknek inkább külföldi kinézete volt, sötétebb haj- és bőrszínnel. A világosbőrű csoportot minden étterembe beengedték, míg a sötétebb bőrszínű csoport tagjainak belépését olyan kifogásokkal utasították el, hogy nincsenek rajta a vendéglistán, vagy nincs speciális VIP kártyájuk, vagy hogy az étteremben nincs több szabad hely. Az eseményről a csoport tagjai rejtett módon hang- és videófelvételeket készítettek. A svéd bíróság

[50] Uo. 109. szakasz.
[51] 2000/43/EK Irányelv 2. cikk (2) bek. b) pont.
[52] *CHEZ Bulgaria*-ügy, 112. szakasz.
[53] Uo. 114–124. szakaszok.

megállapította, hogy a nem svédnek kinéző csoport tagjait faji alapú hátrányos megkülönböztetés érte és elrendelte, hogy az étterem fizessen a részükre kártérítést.[54]

Egy másik svéd ügy szintén a szolgáltatásokhoz való hozzáférést érintette. Két roma nőtől és a gyermekeiktől megtagadták a kiszolgálást egy étteremben. Az étterem személyzete azt állította, hogy korábban szolgáltak ki roma személyeket, de azok elfogadhatatlan magatartást tanusítottak, és ezért többet roma származású személyeket nem kívánnak kiszolgálni az étteremben. Az illetékes svéd bíróság szintén a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközőnek találta ezt a magatartást és kártérítés fizetésére kötelezte a szolgáltatót.[55]

Számos nemzeti ügy az oktatásban megvalósuló faji alapú megkülönböztetést vizsgálta.[56] A következő ügyek egyike a közvetlen, míg a másik a közvetett diszkriminációt demonstrálja.

A magyar vonatkozású ügyben 2002-ben Jászladány helyi önkormányzata úgy döntött, hogy az önkormányzat tulajdonában lévő helyi iskola egy részét kiadja egy alapítványnak azzal a céllal, hogy az ott magániskolát létesítsen. Az alapítvány jelképes bérleti díjat fizetett csak és a helyi önkormányzat jelentős összeggel támogatta a projekt megvalósítását. A legtöbb roma származású hallgató nem tudott beiratkozni a magánsikolába, mivel nem tudták kifizetni a tandíjat. 2007-ben egy nonprofit szervezet *actio popularis* kérelemmel fordult az önkormányzat ellen a bírósághoz, szegregációra és hátrányos megkülönböztetésre hivatkozva. Mind az elsőfokú, mind a másodfokon eljáró bíróság elutasította a kérelmet. Ezt követően a Legfelsőbb Bíróság részben helyt adott a szervezet kérelmének. A Legfelsőbb Bíróság szerint a szegregáció ténye megállapítható azon az alapon, hogy a helyi önkormányzat volt a tulajdonosa az épületnek, amelyben a két iskola működött. Így tehát a helyi önkormányzat hozzájárult ahhoz, hogy a roma származású diákok oktatása a magyaroktól elkülönülten valósuljon meg, habár a helyi iskolában tanuló roma gyerekek helyzete nem mérhető össze a magániskolában tanuló gyerekekével, mert a két intézmény működését eltérő hatóságok felügyelik. A Legfelsőbb Bíróság szerint a helyi önkormányzat megsértette az egyenlő bánásmód elvét és úgy ítélte meg, hogy a felek közötti egyezség lenne a legkedvezőbb megoldás. Azonban, ha ez nem érhető el, akkor szükséges a magániskola áthelyezése másik épületbe és a helyi önkormányzat tartózkodjon a további jogsértéstől.[57] Kimondható, hogy a Legfelsőbb Bíróság az ügy eldöntését inkább az egyenlő bánásmód alapelvére alapozta,

---

[54] *Case No T 2224-07 NJA 2008, Ombudsman against Ethnic Discrimination v. Escape Bar & Restaurang AB*, Judgement of the Swedish Supreme Court of 1 October 2008, idézi Annex II to the Joint Report on the application of Council Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC, 2014. 15. p. (továbbiakban: Annex II, 2014).

[55] *Case No T 2285-05, Ombudsman against Ethnic Discrimination v Tahsin Akmese [Lilla Kungshallen restaurant]*, Judgement of Gävle District Court (Sweden) of 16 June 2006, idézi Annex II, 2014. 20. p.

[56] Az oktatásban megjelenő diszkriminációról az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatában lásd pl.: SZEMESI SÁNDOR: *Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélete a roma gyermekek hátrányos megkülönböztetéséről a magyar speciális iskolákban: Az oktatáshoz való jog és a hátrányos megkülönböztetés tilalma kapcsolatáról*, Jogesetek Magyarázata 2013/ 4. 93–97. pp.; SZEMESI SÁNDOR: *A roma gyermekek szegregált oktatásának jogi megítélése a strasbourgi és a magyar bírói gyakorlatban*, Fundamentum 2009/2. 82–88. pp.; SZEMESI SÁNDOR: *From Hajdúhadház to Strasbourg: Article 14 of the European Convention on Human Rights in the jurisprudence of the European Court of Human Rights, with special regard to Roma educational cases*, Miskolc Journal of International Law 2008/2. 64–72. pp.

[57] Pfv.IV.20.037/2011/4, Legfelsőbb Bíróság ítélete, 2011. június 29.

minthogy eldöntse az irányelvet átültető jogszabály alapján, hogy itt közvetett vagy közvetlen hátrányos megkülönböztetés valósult-e meg.

A szegregált oktatás típuseseteként említhető a másik ügy: a szlovákiai Prešovban 2012-ben a fellebbviteli bíróság jóváhagyta az elsőfokon eljáró bíróság azon döntését, miszerint az általános iskola megszegte az egyenlő bánásmód alapelvét akkor, amikor külön osztályba helyezte a roma és a nem roma tanulókat. Ez a gyakorlat etnikai alapú megkülönböztetést jelent, és a bíróság kötelezte az iskolát vegyes osztályok kialakítására. Az iskola azzal érvelt, hogy a gyermekek szétválasztása annak érdekében történt, hogy a tanárok az egyéni érdekeknek jobban megfelelő, individualizált oktatásban és célzott fejlesztésben részesíthessék a roma diákokat, akik szociálisan hátrányos helyzetű családokból jöttek. Az iskola érvei között szerepelt az is, hogy a szétválasztás által a roma gyerekek kevésbé érezték magukat hátrányos helyzetűnek, mert így nem kellett azzal szembesülniük, hogy mások jobban teljesítenek az iskolában, mint ők. Mind az első-, mind a másodfokú bíróság elutasította ezeket az érveket. A fellebbviteli bíróság hangsúlyozta, hogy a szegregáció elfogadhatatlan és a befogadó oktatásra kell törekedni.[58]

A következő ügy az egyéni vállalkozással kapcsolatos közvetett megkülönböztetésre példa. Egy román eset demonstrálja, hogy egy látszólag teljesen semleges intézkedés hogyan valósíthat meg mégis faji alapú közvetett hátrányos megkülönböztetést. Bukarest város polgármesterének intézkedése közvetett módon diszkriminálta a Román Virágkereskedők Testületének tagjait. A polgármester ugyanis elrendelte, hogy az utcai virágárusítást meg kell szüntetni, és fel kell számolni az addigi utcai virágárusító helyeket. Ez a rendelkezés különösen súlyosan érintette a roma közösséghez tartozó, nagyszámú virágkereskedőt. A bíróság kiemelte, hogy a polgármester intézkedése egyformán sújtotta azokat, akik hatósági engedéllyel, jogszerűen árusítottak, és azokat is, akik nem. Emiatt a bíróság szerint a helyes eljárás az lett volna, ha egyedileg megvizsgálták volna, kik azok, akik nem jogszerű módon végzik a tevékenységet. A bíróság szerint a kiskereskedelmi tevékenységvégzés jogszerűségi vizsgálatának hiánya közvetett hátrányos megkülönböztetést valósított meg.[59]

A tagállami ügyekből látható, hogy a szabályok nemcsak az állami intézkedésekre, a jogalkotásra és a jogalkalmazásra vonatkozik, hanem a magánszemélyek egymás közötti cselekményeire is. A Cseh Köztársaság Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága egy hirdetéssel kapcsolatos ügyben ítélte el a romákkal szembeni diszkriminációt. Egy marketinggel és reklámozással foglalkozó magáncég egy internetes oldalnak olyan reklámkampányt készített, amelyik iskolák és oktatási intézmények adatbázisát tartalmazza. A cég sárga pólókat készített, rajta az internetes oldal címével és azzal a felirattal, hogy „Jobban kellett volna tanulnom!". A reklámügynökség szerződést kötött egy építőipari céggel, amely alapján az építőipari cég arra kötelezte a munkásait, hogy hordják ezt a pólót, miközben Prága belvárosában ásási munkálatokat végeznek. Minden érintett munkás roma származású volt és a póló viselése nagy feltűnést keltett Prága turisták által leginkább látogatott belvárosi részében. A következő napon a munkások megtagad-

[58] Decision of the District Court in Prešov of 5 December 2011 (ref. No 25C 133/10-229), and decision of the Regional Court in Prešov of 30 October 2012 (ref. No 20Co 125/2012, 20Co 126/2012), idézi Annex II, 2014. 20. p.

[59] *Civil Decision No 6363/02.11.2011*, Court of Appeal of Bucharest, Division 8 for Administrative and Fiscal Cases idézi Annex II, 2014. 20. p.

ták a póló viselését. A prágai hatóságok egy közigazgatási eljárásban arra kötelezték a reklámügynökséget, hogy közigazgatási bírságot fizessen, amiért egy olyan kampányt hozott létre, amely sértette az emberi méltóságot és roma származási alapon diszkriminált. Többszöri fellebbezést követően a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság kimondta, hogy a romák tipikusan alacsonyabb iskolai végzettsége miatti stigmatizációt nagyon szigorúan kell mérlegelni és egyetértett azzal, hogy az esetben etnikai alapú hátrányos megkülönböztetés valósult meg.[60] Sőt, elfogadhatóan érvelhetünk amellett, hogy ebben az ügyben az irányelv 2. cikk (3) bekezdésének megfelelő zaklatás valósult meg, mivel a magatartás olyan hatással járt, ami az érintett személyek méltóságát sértette és megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezetet alakított ki.[61]

V. A hatékony jogorvoslat követelménye

Az irányelv megköveteli a tagállamoktól, hogy hatékony intézkedéseket vezessenek be a nemzeti jogrendszereikbe annak érdekében, hogy elérje az irányelv a célját, és hogy biztosítsák azt, hogy az egyenlő bánásmód hatóságok és más releváns tagállami intézmények a diszkrimináció elleni ügyekben valódi, hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókat alkalmazhassanak (15. cikk). A *Firma Feryn* ügyben az EU Bírósága felsorolt néhány példát a 15. cikkben megfogalmazott elvárásokat teljesítő szankciókra: az illetékes bíróság vagy közigazgatási hatóság kellő fokú nyilvánosság előtt megállapítja a jogsértést (tehát kimondja a hátrányos megkülönböztetést), amely nyilvánosságra hozatalnak a költségei ekkor a pervesztest terhelik. Ilyen szankció lehet az is, hogy a bíróság felszólítja a munkáltatót a megállapított hátrányos megkülönböztetés gyakorlatának abbahagyására, és adott esetben kényszerítő bírságot szab ki; vagy például, hogy az eljárást kezdeményező szervezet részére kártérítés fizetését rendeli el.[62]

A román egyenlő bánásmód hatósággal szemben számos panaszt nyújtottak be arra hivatkozással, hogy nem biztosít olyan hatékony szankciókat, amelyeket köteles lenne. Az egyik ilyen, nagy felháborodást keltő ügyben ugyan megállapította, hogy az akkori román külgyminiszter származási alapon diszkrimináló megjegyzéseket tett, de ahelyett, hogy emiatt megfelelő és hatékony szankciót, például írásbeli figyelmeztetést vagy közigazgatási bírságot rendelt volna el, pusztán csak egy ajánlást fogalmazott meg, amelyben javasolta a miniszternek, hogy a továbbiakban tartózkodjék az ilyen jogsértéstől. A hatóság ezen döntését egy nonprofit szervezet támadta meg és egy sor megsemmisített ítélet és újra lefolytatott eljárás után az illetékes fellebbviteli bíróság arra kötelezte a román egyenlő bánásmód hatóságot, hogy olyan határozatot hozzon, amelyben a szankció valódi, hatékony, arányos és kellő visszatartó erővel rendelkezik.[63]

Ha a tagállami egyenlő bánásmód hatóság szankciót is alkalmaz, az csak abban az esetben rendelkezik majd visszatartó erővel, ha végre is hajtható. Egy másik érdekes romániai ügyben a román egyenlő bánásmód hatóság döntéseinek végrehajthatósága ke-

---

[60] *News from the EU Member States*, European Anti-Discrimination Law Review, Issue 18, July 2014. 54–55. pp.
[61] Lásd a 2000/43/EK irányelv 2. cikk (3) bek.
[62] *Feryn*-ügy, 39. szakasz.
[63] *News from the EU Member States*, European Anti-Discrimination Law Review, Issue 18, July 2014, 78. p.

rült a figyelem középpontjába. Kolozsvár helyi hatóságai kényszerrel kilakoltattak 350 roma személyt, anélkül, hogy erről előzetesen, megfelelő módon értesítették volna őket. Az érintett személyek felét a város külterületén lévő szeméttelepre telepítették át, ami korábban egy veszélyes hulladékokat, vegyi anyagokat is kezelő hulladéklerakó volt. Az érintett csoport másik felének semmilyen alternatív lakhatást nem ajánlottak fel. A román egyenlő bánásmód hatóság szankciókat rendelt el a helyi önkormányzattal szemben és javasolta, hogy az érintett személyekkel közösen találjanak megoldást a lakhatási problémára. A polgármester kifizette a bírságot, de a 350 fő lakhatásának javítása érdekében semmilyen megoldási javaslat vagy próbálkozás nem történt. A kolozsvári városi bíróság 2013-ban kötelezte a helyi hatóságokat kártérítés fizetésére a romáknak okozott nem vagyoni károkra tekintettel, és hogy biztosítson a kérelmező roma személyek számára a minimum komfortelvárásoknak megfelelő lakhatást. A bíróság ezáltal jogi kötőerővel ruházta fel az egyenlő bánásmód hatóság döntését, amelyet a helyi önkormányzat magától nem tartott tiszteletben. Ez az ügy rávilágít arra, hogy a helyi bíróságnak milyen fontos szerepe van az egyenlő bánásmód hatóságok által hozott döntések kikényszerítésében és a hátrányos megkülönböztetést tiltó szabályok végrehajtásában.[64]

VI. Nyitva maradt értelmezési kérdések és az ügyek hatása

A 2000/43-as, faji diszkriminációs irányelv hatályának vizsgálata során nehézségekbe ütközünk a lakhatás témaköre kapcsán is. Az irányelv 3. cikk 1 bekezdés h) pontja konkrétan nevesíti a lakhatást, mint a nyilvánosság számára hozzáférhető szolgáltatást, amely ezáltal az irányelv hatálya alá tartozik. Mindazonáltal, a közintézmények és hatóságok sokféle, a lakhatást érintő funkciót gyakorolnak, és nem világos, hogy ezek közül melyek esnek az irányelv szabályozása alá. Ezt a problémát illusztrálja az az ellentmondás, amely a francia kormány 2010-es intézkedéseihez kapcsolódott a romák kilakoltatásával összefüggésben. A kormány elrendelte az engedély nélkül létesített építményekben lakó roma személyek kilakoltatását és a Romániába történő visszaküldésüket.[65] Lehetséges amellett érvelni, hogy ez az állami cselekmény a lakhatáshoz való hozzáférést és annak nyújtását érinti, ha figyelembe vesszük a Bíróság azon kijelentését a *Runevič-Vardyn* ügyben, hogy a 2000/43-as irányelv hatályát nem lehet szűken értelmezni. Mindezek ellenére nem világos, hogy a gyakorlatban a Bíróság az ilyen intézkedéseket úgy ítélné-e meg mint amelyek az irányelv hatálya alá tartoznak-e, és a jövő zenéje, hogy a Bíróság ezen a területen miként értelmezi az irányelv érintett kifejezéseit.[66]

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata a *Coleman*-ügyben elismerte, hogy a közvetlen megkülönböztetés megvalósulhat úgy is, hogy a kérelmező maga nem tartozik a diszkriminálni kívánt személyek csoportjába, mégis elszenvedője a velük szemben hozott intézkedésnek. A *CHEZ Bulgaria*-ügyben a Bíróság ezt kiterjesztette a közvetett

---

[64] Uo. 80–81. pp.

[65] Lásd KORANDO, A. M.: *Roma Go Home: The Plight of European Roma*, Law and Inequality: A Journal of Theory and Practice, 2012, Vol. 30, No. 1. 125–148. pp.

[66] O'CINNEIDE, COLM: *The Evolution and Impact of the Case-Law of the Court of Justice of the European Union on Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC*, Luxembourg, 2013. 30. p.

diszkrimináció esetére is, kimondva, hogy annak ellenére, hogy a kérelmező nem roma, tehát az áramszolgáltató cég intézkedése nem ellene irányul, mégis „sorsközösségben" van velük, és így a hátrányos megkülönböztetés sértettjévé válik ő is. Kokott főtanácsnok ezt „járulékos hátrányos megkülönböztetésnek" nevezte el.[67]

A szakirodalom széles körben dicsérte a *CHEZ Bulgaria*-ügyben hozott előzetes döntést, amely valóban jelentős.[68] Az európai szintű döntés tényleges, a konkrét ügyre vetített eredménye azonban nem ennyire fényes. A 2015 nyarán született ítélet a Szófiai Közigazgatási Bíróság döntését segítette, amely 2017. augusztus 10-én eljárási hibákra hivatkozva megsemmisítette a Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatóság korábbi döntését és új eljárásra kötelezte. A szófiai bíróság határozata szerint az új eljárás azért szükséges, mert a Hatóság az eljárása során megváltoztatta az eljárás jogalapját, illetve felfüggesztette az eljárást és ezzel a bepanaszolt áramszolgáltató cég nem tudta megfelelően gyakorolni a védelemhez való jogát. A bolgár bíróság a határozatában részletesen ismertette az előzetes döntéshozatalban foglaltakat és azzal egyetértésben kijelentette, hogy a villanyórák hét méteres magasságban való elhelyezése bizonyos negyedekben a diszkrimináció tilalmába ütközik.[69] Noha ez alapján nagyon meglepő lenne, ha az áramszolgáltató céget nem marasztalná el az újra lefolytatott eljárásban a Bolgár Egyenlő Bánásmód Hatóság, mégis a jogkereső polgár számára nagyon lassú az igazság szolgáltatása, mivel a villanyórák ilyen magasságban történő telepítése 1999-ben történt, és az alapügy 2008-ban indult. Elképzelhető, hogy mire az újra lefolytatott eljárás lezárul, addigra az érintett áramszolgáltató cég önszántából is átáll egy olyan mérőrendszerre, amely egyszerre jogszerű és az olyan aggodalmakat is kizárja mint az áramlopás.

---

[67] *C-303/06 S. Coleman kontra Attridge Law és Steve Law*, [2008] EBHT I-05603.

[68] Pl.: MCCRUDDEN, CHRISTOPHER, *The New Architecture of EU Equality Law after CHEZ: Did the Court of Justice Reconceptualise Direct and Indirect Discrimination?* European Equality Law Review; U of Michigan Public Law Research Paper No. 512.; Queen's University Belfast Law Research Paper No. 10. Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=2797587; COX, SIMON: *When all the people in a district are victims of race discrimination: CJEU ruling in CHEZ v Nikolova*, EU Law Analysis – Expert insight into EU law developments, 2015. július 24, http://eulawanalysis.blogspot.hu/2015/07/when-all-people-in-district-are-victims.html; ZACCARONI, GIOVANNI.: *Differentiating Equality? The Different Advancements in the Protected Grounds in the Case Law of the European Court of Justice.* In: Rossi, Lucia – Casolari, Federico (szerk.): The Principle of Equality in EU Law. Springer, 2017. 167–195. pp.

[69] A *CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD* és a *Komisia za zashtita ot diskriminatsia* között, *Anelia Nikolova* és a *Darzhavna Komisia za energiyno i vodno regulirane* részvételével folyamatban lévő eljárásban a Szófiai Közigazgatási Bíróság 5196. sz. határozata, 2017. augusztus 10. Bolgár nyelven megtalálható a bíróság honlapján és a jelen tanulmány szerzőjénél. Lásd: http://www.admincourtsofia.bg

ANIKÓ SZALAI

UP TO WHAT HEIGHT CAN THE ELECTRICITY METER BE INSTALLED, OR ABOUT THE MINORITY AND ROMA CASES RELATING TO THE 2000/43/EC RACIAL EQUALITY DIRECTIVE

(Summary)

The European Union adopted the 2000/43/EC Racial Equality Directive nearly twenty years ago, most of the provisions of which has been interpreted at either European Union or national level. The aim of this study is to demonstrate the interpretation of the directive through legal practice, in focus with the most significant cases relating to minorities, especially to the Roma. Detailed analysis of the differentiation of direct and indirect discrimination, association with the protected characteristic and the issues of the burden of proof are provided.

Since C-303/06 *Coleman v Attridge Law*, a person may bring a claim for direct discrimination if they are treated less favourably because they are associated with a protected characteristic, such as disability or race, even if they do not share that protected characteristic. In C-83/14 *CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD* the CJEU has upheld a claim for indirect discrimination by association. The ECJ expressed that the Racial Equality Directive does not restrict the principle of equal treatment to persons who suffer discrimination based on their own racial or ethnic origin. The principle of equal treatment is intended to benefit those people who, although not themselves a member of the race or ethnic group concerned, nevertheless suffer less favourable treatment or a particular disadvantage on one of those grounds.

Special attention is dedicated not only to the case-law of the European Court of Justice, but also to the practice of national equality bodies and courts. Enforcement of the decisions of national authorities has been a challenge and the issue provides the narrowly understood actuality of the study, since the Administrative Court of Sofia, Bulgaria, (which requested the preliminary ruling of the ECJ in the *CHEZ Bulgaria* case), recently ruled to quash the decision of the Bulgarian Equality Body, which has to restart the procedure, originally initiated ten years ago.